

LIETUVOS RESPUBLIKOS
ŠVIETIMO IR MOKSLO
MINISTERIJA

ŠVIETIMO PLĖTOTĖS
CENTRAS

NACIONALINIS IV IR VIII KLASIŲ MOKINIŲ PASIEKIMŲ TYRIMAS

2007 metai

A p ž v a l g a

UDK 371.2(474.5)
Na-15

Nuo 2007 metų nacionaliniai mokinių pasiekimų tyrimai atliekami vadovaujantis Švietimo ir mokslo ministerijos Valstybinės švietimo strategijos įgyvendinimo programa.

Nacionalinius mokinių pasiekimų tyrimus koordinuoja Švietimo plėtotės centras.

Tyrimus mokyklose administravo UAB „Rait“ darbuotojai.

Leidinių parengė: dr. Daiva Bigelienė, Eglė Uginčienė

Skelbtas nacionalinių mokinių pasiekimų tyrimų apžvalgas, ataskaitas galite rasti internete adresu: <http://www.pedagogika.lt> ir <http://www.smm.lt> (Švietimo būklė – Tyrimai)

Pastabas, pasiūlymus, komentarus dėl nacionalinių mokinių pasiekimų tyrimų prašome siųsti Švietimo ir mokslo ministerijos Švietimo plėtotės skyriui:

el. p. Ricardas.Alisauskas@smm.lt, Rita.Dukynaite@smm.lt;

Švietimo plėtotės centrui:

el. p. Pranas.Gudynas@spc.smm.lt, Daiva.Bigeliene@spc.smm.lt, Egle.Uginciene@spc.smm.lt

NACIONALINIS IV IR VIII KLASIŲ MOKINIŲ PASIEKIMŲ TYRIMAS

2007 metai
Apžvalga

2008-03-14. Tiražas 2000 egz.

Išleido Švietimo ir mokslo ministerijos Švietimo aprūpinimo centras, Geležinio Vilko g. 12, LT-01112 Vilnius
Spausdino UAB „Petro ofsetas“, Žalgirio g. 90, LT-09303 Vilnius

LIETUVOS RESPUBLIKOS ŠVIETIMO IR MOKSLO MINISTERIJA
ŠVIETIMO PLĖTOTĖS CENTRAS

Nacionalinis IV ir VIII klasių mokinių pasiekimų tyrimas

2007 metai

Apžvalga

VILNIUS
2008

Per keletą pastarųjų dešimtmečių švietimo kokybės klausimas tapo ypač aktualus visose socialinės ir ekonominės gerovės siekiančiose šalyse. Iškilė būtinybė daug veiksmingiau vertinti švietimo kokybę. Labai svarbūs šiuolaikinio vertinimo aspektai yra: išaugusi ugdymo rezultatų ir pasiekimų svarba bendram švietimo kokybės vertinimui, įvairiapusiškos vertinimo informacijos iš įvairių šaltinių naudojimas, švietimo valdymo ir vertinimo decentralizavimas ir vertinimo informacijos panaudojimas stebėsenai, visų švietimo lygmenų įsipareigojimas atsiskaityti už savo darbo rezultatus ne tik vadovybei, bet ir tėvams, bendruomenei bei socialiniams partneriams, visų valdymo lygmenų sprendimų grindimas patikima ir išsamia vertinimo informacija ir pan.

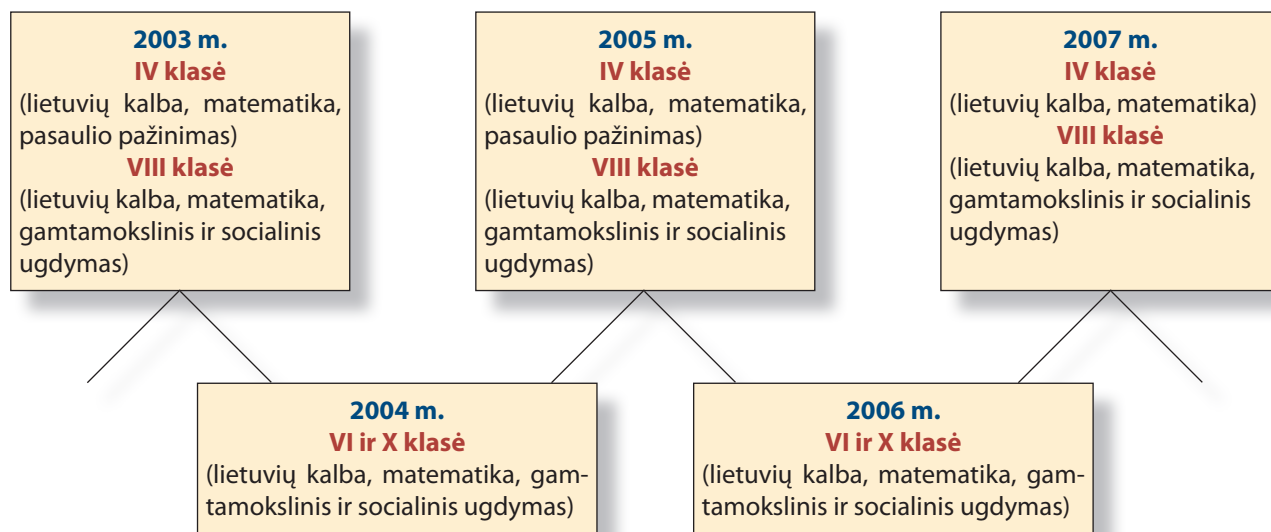
Vienas iš išorinio vertinimo elementų, teikiančių informacijos apie mokinių pasiekimus, yra nacionaliniai mokinių pasiekimų tyrimai.

Nacionaliniai mokinių pasiekimų tyrimai, pradėti 2002 metais kaip sudedamoji Švietimo ir mokslo ministerijos Mokyklų tobulinimo programos dalis (B komponentas „Švietimo kokybės vadybos sistemos sukūrimas“, trečiasis dalinis komponentas „Mokinių pasiekimų vertinimas“), toliau tęsiami įgyvendinant Švietimo ir mokslo ministerijos Valstybinę švietimo strategiją.

Nacionalinių tyrimų duomenys apie mokinių pasiekimus teikiami:

- nacionalinio ugdymo turinio rengėjams – informacija, kaip įgyvendinamos Bendrosios programos;
- švietimo politikos analitikams – informacija apie šalies švietimo būklę;
- kuriamai Švietimo valdymo informacinei sistemai – duomenys švietimo būklės stebėsenai;
- mokytojams – rekomendacijos dėl ugdymo kokybės gerinimo;
- savivaldybėms ir mokykloms, savanoriškai dalyvaujančioms tyrimuose eksperimento tvarka – lyginamoji informacija apie švietimo būklę bei kokybę regione, mokykloje.

Nacionaliniai mokinių pasiekimų tyrimai atliekami cikliška: nelyginiais metais atliekami IV ir VIII klasių mokinių, o lyginiais metais – VI ir X klasių mokinių lietuvių gimtosios kalbos (teksto suvokimo ir teksto kūrimo), matematikos, gamtamokslinio ir socialinio ugdymo pasiekimų tyrimai.

2007 metais atlikto IV ir VIII klasių mokinių pasiekimų tyrimo **pagrindinis tikslas** buvo ugdymo kokybės nacionaliniu bei mokyklų lygmeniu vertinimas.

Tyrimo uždaviniai:

- ▶ išmatuoti, aprašyti ir įvertinti IV ir VIII klasių mokinių tiriamų ugdymo sričių pasiekimus;
- ▶ išanalizuoti mokinių pasiekimus įvairių nepriklausomų kintamųjų požiūriu (namų, mokyklos aplinka, pedagoginiai aspektai ir kt.);
- ▶ išnagrinėti, kaip pagerinti mokinių mokymo ir mokymosi rezultatus;
- ▶ įvertinti IV ir VIII klasių mokinių pasiekimų pokyčius;
- ▶ įvertinti IV klasių mokinių pasiekimų skirtumus atskirose mokyklose;
- ▶ plėtoti nacionalinių mokinių pasiekimų tyrimų metodiką;
- ▶ išbandyti naujas nacionalinių tyrimų rezultatų panaudojimo galimybes nacionaliniu, savivaldybės bei mokyklos lygmenimis.

Trumpas tyrimo aprašymas

2007 m. nacionalinio tyrimo metu buvo tiriami IV klasės mokinių lietuvių gimtosios kalbos (teksto suvokimo ir teksto kūrimo) ir matematikos ir VIII klasės mokinių lietuvių gimtosios kalbos (teksto suvokimo ir teksto kūrimo), matematikos, gamtamokslinio ugdymo (biologija, chemija, fizika) ir socialinio ugdymo (istorija, geografija, pilietinės visuomenės pagrindai) pasiekimai, mokinių požiūris į mokomuosius dalykus bei patį mokymąsi, taip pat mokinių pasiekimų ryšiai su įvairiais ugdymo ir aplinkos veiksniais.

Mokinių ugdymo sričių pasiekimų tyrimo programa buvo sudaryta remiantis Bendrosiose programose aprašytu ugdymo turiniu, atsižvelgiant į tris svarbias mokinių mokymo ir mokymosi rezultatų sudedamąsias dalis – žinias (reproduktyvus žinojimas), gebėjimus (produktyvus žinojimas) ir nuostatas.

Mokinių pasiekimams tirti buvo naudojami mokinių pasiekimų testai. Pagrindinės tiriamosios ugdymo sritys VIII klasėje buvo lietuvių kalba ir matematika. IV klasės mokiniams buvo parengti 4, VIII klasės mokiniams – 5 skirtingi testų sąsiuviniai, kurių kiekvieną sudarė dviejų tiriamų ugdymo sričių testai bei mokinio anketa. Kiekvienas mokinyas pildė vieną testų sąsiuvinį. Vieno mokinio testavimas truko 90 min. (t. y. dvi pamokos po 45 min.). Testų sąsiuvinių gale buvo pateikta mokinio anketa.

Siekiant ne tik įvertinti mokinių pasiekimus, bet ir paaiškinti vienokius ar kitokius pasiekimų skirtumus, išanalizuoti pasiekimams įtakos turinčius veiksnius, tyrimo metu buvo matuojami kintamieji, apibūdinantys mokinių socialinę kultūrinę aplinką, mokymosi aplinką (mokyklos bei klasės kontekstą), asmenines su mokymusi susijusias mokinių savybes bei vertybines nuostatas. Tuo tikslu buvo parengtos mokinio ir mokytojo anketos.

Mokinio anketa buvo sudaryta iš dviejų dalių: bendrojoje dalyje pateikti klausimai apie mokinio asmenines savybes, namų aplinką, šeimos pedagogiką, mokymosi aplinką namuose ir mokykloje, požiūrį į mokymąsi ir pan., o dalykinėje – klausimai apie tiriamų ugdymo sričių (kurių testus atliko) mokymąsi.

Sudarant mokytojo anketą buvo siekiama išsiaiškinti bendro pobūdžio informaciją apie mokytoją (profesinį mokytojų pasirengimą, pedagogines bei tam tikras asmenines nuostatas, lūkesčius), informaciją apie jo mokomą tiriamąją klasę (klasės mokymosi ypatumus, lygį), apie mokymo procesą (mokymo proceso organizavimą, turinį, vertinimą, grupinio darbo organizavimą ir kt.), taip pat siekta išsiaiškinti specifinius, su konkreto mokomojo dalyko mokymu susijusius pedagoginius aspektus.

Atliekant tyrimo duomenų analizę mokinių ir mokytojų anketų duomenys buvo siejami su mokinių testų rezultatais.

Tiriamieji. Tyrimo administravimas mokyklose

Nacionaliniams mokinių pasiekimų tyrimams yra atrenkamos atsitiktinės mokinių imtys. Imties atrankos principas – lizdinė atsitiktinė atranka, kai atsitiktinai atrenkamos klasės (arba mokyklos) ir į imtį paimami visi tos klasės (arba mokyklos) mokiniai.

Formuojant IV klasės mokinių imtį, atsitiktinai buvo atrenkamos mokyklos ir tyrime dalyvavo visi į imtį atrinktų mokyklų mokiniai. Formuojant VIII klasės mokinių imtį atsitiktinai buvo atrenkamos klasės ir tyrime dalyvavo visi į imtį atrinktų klasių mokiniai.

Be pagrindinės tyrimų imties, buvo tiriami ir dviejų savivaldybių, tyrime dalyvavusių eksperimento tvarka, mokinių pasiekimai. Šie mokiniai į bendrą nacionaliniuose tyrimuose dalyvaujančių mokinių skaičių neįėjo – šių mokyklų mokinių pasiekimai buvo tiriami atskirai.

2003–2006 metais tyrimus mokyklose administravo savivaldybių administracijų švietimo padaliniai. 2007 m., skirtingai nei ankstesniaisiais metais, nacionalinius mokinių pasiekimų tyrimus mokyklose administravo UAB „RAIT“ (Rinkos analizės ir tyrimų grupė).

Nacionaliniuose tyrimuose dalyvavo:

5140 IV klasės mokinių iš 165 mokyklų (297 klasių)

3447 VIII klasės mokiniai iš 157 mokyklų (174 klasių)

Iš eksperimentinių savivaldybių:

- visi Prienų rajono savivaldybės IV ir VIII klasių mokiniai
- visi Širvintų rajono savivaldybės IV ir VIII klasių mokiniai

Bendrosios tyrimo išvados

Mokinių pasiekimų analizės išvados:

- ▶ 2007 metų tyrimu patvirtinta 2005 metų tyrime pradėjusi ryškėti tendencija, kad IV ir VIII klasių mokinių lietuvių gimtosios kalbos ir gamtos mokslų pasiekimai palaipsniui mažėja.
- ▶ Lyginant 2005 ir 2007 metų matematikos pasiekimus, didesnio pokyčio nei IV, nei VIII klasėje nepastebėta. 2007 metais šiek tiek aukštesni nei 2005 m. buvo VIII klasės mokinių socialinių mokslų pasiekimai.
- ▶ Tyrimo duomenys rodo gana didelius mokinių pasiekimų netolygumus pagal vietovės, kurioje yra mokykla, urbanizacijos laipsnį ir mokyklos tipą. IV klasėje išsiskiria kaimo ar miestelio kategorijos mokyklos, kuriose mokinių pasiekimai gana žemi. Pagal mokyklos tipą geriausi ketvirtokų mokymosi pasiekimai nustatyti mokyklose-darželiuose ir kai kuriose pradinėse mokyklose. Aštuntokų mokymosi pasiekimai geriausi gimnazijose, tačiau skirtumas tarp jų ir vidurinių bei pagrindinių mokyklų mažėja.
- ▶ Apibendrintų mokinių pasiekimų (gautų susumavus visų ugdymo sričių pasiekimus) analizė parodė statistškai reikšmingus mergaičių ir berniukų pasiekimų skirtumus. Didžiausi, kaip ir ankstesnių tyrimų metu, yra mokinių lietuvių kalbos pasiekimų skirtumai pagal lytį – berniukų pasiekimai daug žemesni nei mergaičių. Lyginant 2003, 2005 ir 2007 metų tyrimų mergaičių ir berniukų pasiekimų skirtumus pastebėta, kad skirtumas tarp apibendrintų tiek IV, tiek VIII klasės pasiekimų šiek tiek didėja. Tokią tendenciją labiausiai lemia lietuvių kalbos pasiekimai, tuo tarpu su matematika yra priešingai – kelerių metų tyrimų rezultatai rodo, kad skirtumas tarp VIII klasės mergaičių ir berniukų matematikos pasiekimų nors labai lėtai, bet mažėja.

Mokyklų darbo rezultatų analizės išvados:

- ▶ Mokyklų sukuriama pridėtinė vertė analizė parodė, kad kaimo mokyklų sukuriama pridėtinė vertė pradinėse klasėse palaipsniui mažėja. Sprendžiant pagal aštuntokų mokymosi pasiekimus, didesnių skirtumų tarp didžiųjų miestų, rajono centrų ir kaimo ar miestelių mokyklų sukuriama pridėtinė vertė nėra – visos trys minėtos mokyklų kategorijos sukuria panašią pridėtinę vertę.
- ▶ Lyginant pagal mokyklų tipus, IV klasėje didžiausia pridėtinė vertė sukuriama mokyklose-darželiuose ir kai kuriose pradinėse mokyklose. Pozityvūs aštuntokų mokymosi pasiekimų poslinkiai vyksta pagrindinėse mokyklose. Šios mokyklų kategorijos pridėtinė vertė truputį didėjo, o gimnazijų – kiek sumažėjo.
- ▶ 2007 m. nacionalinio mokinių pasiekimų tyrimo metu buvo testuojami ir anketuojami visi į nacionalinę imtį atrinktų mokyklų ketvirtokai. Taigi pirmą kartą Lietuvoje buvo renkami ypač išsamūs duomenys ir nagrinėjami skirtumai tarp atskirų mokyklų ketvirtokų mokymosi pasiekimų. Rezultatai parodė, kad mokyklų ugdymo kokybė Lietuvoje yra gana skirtinga, daug nevienodesnė nei, pavyzdžiui, Skandinavijos šalyse. Ugdymo kokybė Lietuvos mokyklose (pagal IV klasės rezultatus) skiriasi daugeliu aspektų – lyginant ir apibendrintus, ir atskirų ugdymo sričių mokinių testų rezultatus, ir mokyklų sukuriamą pridėtinę vertę, ir mokinių mokyklos klimato vertinimą. Tai rodo, kad švietimo sistemoje dar ne viskas padaryta užtikrinant mokiniams lygias galimybes įgyti kokybišką išsilavinimą.

Mokinių požiūrių ir nuomonių apie dalykų mokymąsi, namų aplinką ir mokyklos klimatą analizės išvados:

- ▶ Ketvirtokų požiūris į lietuvių kalbą ir matematiką buvo pozityvesnis nei aštuntokų. Lietuvių kalba ir matematika VIII klasėje nėra mokinių labai mėgstamos ar jiems įdomios, tačiau šių dalykų mokomasi todėl, kad jie bus svarbūs ateityje (stojant į gimnaziją ar renkantis darbą), tuo tarpu geografija ir biologija mokiniams daug labiau patinka bei yra įdomios, dauguma šių dalykų užduočių mokiniams yra įdomesnės, ne tokios sunkios bei joms atlikti rečiausiai pritrūkstama laiko. Svarbu tai, kad mažėja mokinių noras mokytis atskirų dalykų, ypač lietuvių kalbos ir matematikos.
- ▶ Tyrimų duomenys rodo, kad per pastaruosius ketverius metus labai pasikeitė socialinė ir ekonominė mokinių namų aplinka, ir labai tikėtina, kad tai gali turėti neigiamos įtakos mokinių mokymuisi. Daugėja mokinių, namuose turinčių kompiuterį bei internetą, pastebimai ilgėja laikas, mokinių praleidžiamas prie

kompiuterio, tuo tarpu knygų skaičius mokinių namuose mažėja (tai ypač akivaizdu ketvirtokų atveju). Mokinių tėvai (pagal mokinių anketų duomenis) vis labiau užsiėmę, mažiau bendrauja su vaikais, rečiau kartu leidžia laisvalaikį, mažiau domisi vaikų mokymusi. Nemažos mokinių dalies vienas ar net abu tėvai šiuo metu dirba užsienyje. Daug mokinių gyvena nepilnose šeimose. Ne visi šie pokyčiai yra besąlygiškai negatyvūs, tačiau, jei švietimo sistema į juos tinkamai nereaguos, šių pokyčių pasekmės mokinių skaitymo, rašymo, matematikos ir gamtos mokslų gebėjimams, mokinių elgesiui mokykloje gali būti neprognozuojamos.

- ▶ Mokinių savijautos mokykloje ir mokyklos klimato rodikliai taip pat nėra pakankamai geri. Ketvirtadalis ketvirtokų ir daugiau nei trečdalis aštuntokų mokykloje nesijaučia labai saugūs. Ir nors dauguma apklaustų mokinių teigė žinantys, į ką kreiptis pagalbos, jeigu mokykloje būtų tyčiojama iš jų pačių ar kitų mokinių, tačiau daug mažiau mokinių nurodė nebijantys apie tokius atvejus pasakyti mokytojui ar kitam mokyklos darbuotojui ar teigė, kad mokykloje jie yra mokomi, kaip elgtis patiriant patyčias.

Išvados apie ugdymo, mokymo ir mokymosi kaitą:

- ▶ Naujosios ugdymo paradigmos Lietuvos pradiniam ir pagrindiniam ugdyme įsigali lėtai. Dauguma mokytojų per pamokas vis dar prisiima sau daug akyvesnį vaidmenį nei skiria mokiniams. Supažindindami mokinius su nauja tema mokytojai dažniausiai patys pasakoja, aiškina ar rodo, pateikia jau sutvarkytą informaciją: įvairias lenteles, schemas, semantinius žemėlapius. Dauguma mokytojų dirbdami remiasi įprasta, tradicine to dalyko mokymo praktika.
- ▶ Dalis mokytojų nepakankamai individualizuoja mokymą ir mokymąsi. Ir nors dauguma mokytojų teigia, kad parenka mokymo turinį bei koreguoja savo mokymo planus pagal mokomosios klasės poreikius, vis vien apie du penktadalius mokinių VIII klasėje skundžiasi per sunkiomis užduotimis, o beveik trečdalis mokinių IV klasėje mano, kad užduotys yra per lengvos.
- ▶ Mokytojams vis dar labai svarbūs vadovėliai. Dauguma mokytojų teigia, kad mokydami kliaujasi vadovėliais, juose pateikta medžiaga bei dėstyimo logika.
- ▶ Nors dauguma mokytojų teigia, kad dažniausiai iš anksto nustato mokinių vertinimo kriterijus ir numato, kiek balų rašys už gerai atliktą darbą, kad vertindami atsižvelgia į mokinių pastangas, galimybes ir įdėtą darbą, tačiau ketvirtadalis VIII klasės mokinių mano, kad jiems pažymiai rašomi neteisingai. Teiginį, kad pažymiai dar ne visada rašomi teisingai, patvirtina ir tyrimo metu nustatytas faktas, kad beveik visų tirtų dalykų trimestro (pusmečio) pažymiai gana ženkliai priklauso ne tik nuo mokinio pasiekimų, bet ir nuo jo lyties.
- ▶ Tyrimo rezultatai parodė, kad namų darbai ne visada yra tikslingi ir atitinkantys mokinių galimybes. Ketvirtadaliui mokinių gana dažnai yra neaišku, kaip atlikti užduotį, penktadalis mokinių teigia, kad namų darbų apimtis dažnai viršija klasės darbų apimtį, panaši dalis – kad jie nespėja atlikti namų darbų, nes jų būna per daug, apie 10 proc. mokinių dažnai ar visada neturi ir negali gauti knygų, šaltinių, priemonių, kurių reikia namų darbams atlikti. Namų darbai svarbūs geriems mokinių pasiekimams, ypač aukštesnėse klasėse, todėl reikėtų skirti daugiau dėmesio jų kokybei.

Mokinių pasiekimų ir mokyklų sukuriama pridėtinė vertė skirtumai pagal vietovę, kurioje yra mokykla, ir mokyklos tipą

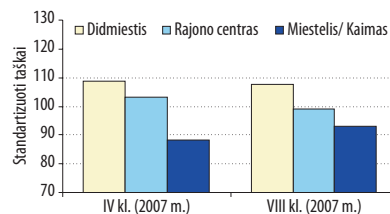
2007 metų nacionalinio tyrimo bendrųjų rezultatų analizė patvirtino ankstesnių tyrimų metu gautus rezultatus bei parodė tam tikras kaitos tendencijas, lyginant mokinių pasiekimus pagal vietovės, kurioje yra mokykla, urbanizacijos lygį bei mokyklos tipą.

Kaip ir ankstesniais metais, didmiesčių mokyklose besimokiusių ir IV, ir VIII klasės mokinių testų rezultatai buvo aukščiausi, žemesni – rajono centrų, žemiausi – kaimo ar miestelių mokyklose besimokiusių mokinių. IV klasėje šie skirtumai buvo ryškesni negu VIII-oje, taip pat šie skirtumai ryškesni, nei buvo 2005 metais. Kiek labiau 2007 m. išsiskyrė kaimo ar miestelių mokyklų IV klasės mokinių pasiekimai – jie buvo ženkliai žemesni nei didmiesčių ar rajonų centrų mokyklų mokinių.

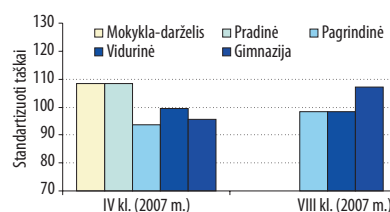
Lyginant rezultatus pagal mokyklos tipą, aukščiausi IV klasėje buvo mokyklose-darželiuose ir pradinėse mokyklose besimokiusių mokinių pasiekimai. Gimnazijose besimokiusių ketvirtokų pasiekimai buvo žemesni nei vidurinių, bet artimi pagrindinių mokyklų ketvirtokų pasiekimams ir, lyginant su šalies vidurkiu, gerokai žemesni nei 2003 ir 2005 metais. VIII klasėje, kaip ir ankstesnių tyrimų metu, aukščiausius rezultatus (bei aukštesnius nei šalies vidurkis) pasiekė gimnazijose besimokę aštuntokai, o vidurinėse bei pagrindinėse mokyklose besimokiusių mokinių pasiekimai buvo žemesni. Tačiau, sugretinus kelerių metų rezultatus, pastebėta, kad, lyginant su šalies vidurkiu, 2007 metais pagrindinių mokyklų rezultatai kiek pagerėjo – pagrindinių ir vidurinių mokyklų aštuntokų pasiekimai nesiskyrė ir buvo artimi šalies vidurkiui (2003 ir 2005 metais pagrindinių mokyklų aštuntokų pasiekimai buvo žemesni nei šalies vidurkis bei žemesni nei vidurinėse mokyklose ar gimnazijose besimokiusių mokinių).

Mokinių testų rezultatų skirtumus nemaža dalimi lemia skirtingas mokinių socialinis ekonominis statusas¹, kuris, lyginant pagal vietovės, kurioje yra mokykla, urbanizacijos lygį bei mokyklos tipą, taip pat labai skiriasi. Todėl, lyginant atskirų mokyklų grupių darbo veiksmingumą, nacionaliniuose mokinių pasiekimų tyrimuose yra skaičiuojama mokyklų sukuriama pridėtinė vertė². IV klasėje pridėtinės vertės skirtumai tarp didmiesčių ir rajonų centrų mokyklų buvo nežymūs ir pridėtinė vertė buvo teigiama, tačiau kaimo ar miestelių mokyklose ji buvo gerokai mažesnė ir, lyginant su šalies vidurkiu, buvo neigiama. VIII klasėje pridėtinės vertės skirtumai pagal vietovės tipą yra kiek mažesni nei IV klasėje, tačiau, kaip ir ankstesnių nacionalinių tyrimų metu, didžiausia buvo didmiesčių, mažiausia – kaimo ar miestelių mokyklose.

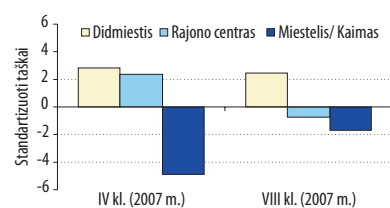
Skirtingų mokyklų tipų sukuriama pridėtinė vertė taip pat buvo nevienoda: IV klasėje ji didžiausia darželiuose-mokyklose bei pradinėse mokyklose ir mažiausia – gimnazijose. VIII klasėje didžiausia sukuriama pridėtinė vertė buvo gimnazijose. Pagrindinių mokyklų sukuriama pridėtinė vertė buvo mažesnė, tačiau kiek didesnė nei vidutiniškai šalyje.

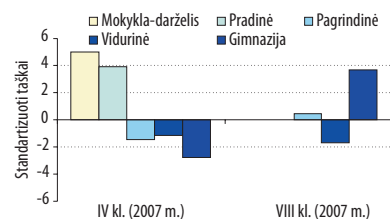
1 pav. Apibendrinto pasiekimų rodiklio skirtumai pagal vietovės, kurioje yra mokykla, urbanizacijos lygį

2 pav. Apibendrinto pasiekimų rodiklio skirtumai pagal mokyklos tipą

3 pav. Pridėtinės vertės skirtumai pagal vietovės, kurioje yra mokykla, urbanizacijos lygį

4 pav. Pridėtinės vertės skirtumai pagal mokyklos tipą

¹ Socialinis ekonominis statusas (SES) nacionaliniuose mokinių pasiekimų tyrimuose yra kintamasis, apimantis tokius aspektus kaip mokinių tėvų išsilavinimas, darbas, materialiniai su mokymusi susiję išteklių namuose (mokinio knygos, kompiuteris ir pan.), tėvų pedagogikos aspektai (bendravimas su vaiku, laiko leidimas kartu ir pan.).

² Pridėtinė vertė – mokyklos indėlis į mokinių pasiekimus, apskaičiuojamas atmetant mokinių pasiekimų dalį, kurią lemia skirtinga mokinių namų aplinka, kai kurios asmeninės mokinių savybės – tai, kas nuo mokyklos nepriklauso (arba priklauso labai mažai). Pridėtinė vertė apskaičiuota naudojant daugialypės regresinės analizės metodiką, aprašytą knygoje: Fitz-Gibbon C. T. Monitoring Education: Indicators, Quality and Effectiveness (1998).

Pokyčiai, išryškėjantys analizuojant IV klasės mokinių rezultatus gimnazijose, gali būti aiškinami kaip natūrali gimnazijos, kaip mokyklos tipo, „išsigryninimo“ proceso pasekmė. Tačiau gana žemi kaimo ar miestelių mokinių testų rezultatai, maža pridėtinė vertė (bei 2003, 2005 ir 2007 metų tyrimų tokių rezultatų panašumas) rodo pradinio ugdymo kokybės užtikrinimo problemos aktualumą šalies kaimo ar miestelių mokyklose. Teigiami pokyčiai, pastebėti analizuojant pagrindinės mokyklos rezultatus (ypač VIII klasės atveju), gali būti susiję su didelėmis pastarųjų metų investicijomis ir dėmesiu pagrindiniam ugdymui bei ypač pagrindinėms mokykloms.

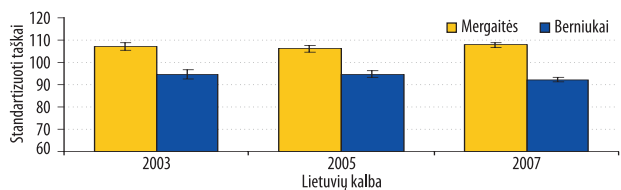
Mokinių pasiekimų skirtumai pagal lytį

Svarbus nacionalinių mokinių pasiekimų tyrimų bendrųjų rezultatų analizės aspektas yra mergaičių ir berniukų pasiekimų skirtumai. Tam tikros kaitos tendencijos pastebėtos analizuojant lietuvių kalbos (IV ir VIII klasėje), matematikos bei socialinių mokslų (VIII klasėje) pasiekimų skirtumus.

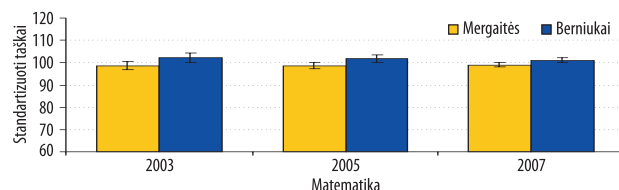
2007 m. tiek IV, tiek VIII klasėje suminiai mergaičių rezultatai buvo statistiškai reikšmingai aukštesni nei berniukų, tačiau (kaip ir ankstesnių tyrimų metu bei kaip ir VI bei X klasėje) šį skirtumą labiausiai nulėmė mokinių lietuvių kalbos pasiekimų skirtumai – ir vienų, ir kitų klasių mergaičių lietuvių kalbos pasiekimai buvo ženkliai aukštesni nei berniukų. IV ir VIII klasėje ypač žemi buvo kaimo ar miestelių mokyklų berniukų lietuvių kalbos pasiekimai. Tarp mergaičių ir berniukų matematikos pasiekimų IV ir VIII klasėje bei gamtos mokslų pasiekimų VIII klasėje ryškesnių skirtumų nebuvo. Mergaičių socialinių mokslų pasiekimai VIII klasėje buvo kiek aukštesni nei berniukų.

IV klasėje didžiausi skirtumai tarp mergaičių ir berniukų suminių pasiekimų buvo kaimo ar miestelių mokyklose ir mokyklose-darželiuose, mažiausi skirtumai – didmiesčių ir pradinėse mokyklose. VIII klasėje kiek didesni skirtumai tarp mergaičių ir berniukų pasiekimų buvo rajonų centrų mokyklose.

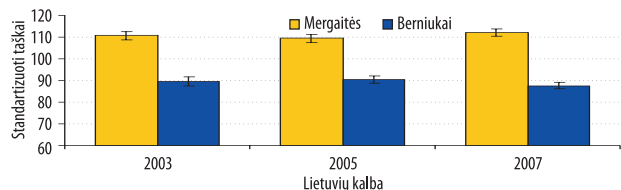
2003, 2005 ir 2007 metų tyrimų duomenų analizė parodė, kad IV klasėje skirtumas tarp mergaičių ir berniukų suminių pasiekimų šiek tiek didėja, tačiau tai labiausiai susiję su skirtumo tarp mergaičių ir berniukų lietuvių kalbos pasiekimų didėjimu. VIII klasėje ryškesnis skirtumas tarp mergaičių ir berniukų pasiekimų didėjimas pastebėtas analizuojant lietuvių kalbos bei socialinių mokslų rezultatus. Tuo tarpu su matematika atvirkščiai – remiantis kelerių metų (2003, 2005 ir 2007) tyrimų rezultatais galima daryti prielaidą, kad skirtumas tarp mergaičių ir berniukų matematikos pasiekimų VIII klasėje mažėja. Lyginant gamtos mokslų pasiekimus – mergaičių ir berniukų rezultatai yra panašūs.

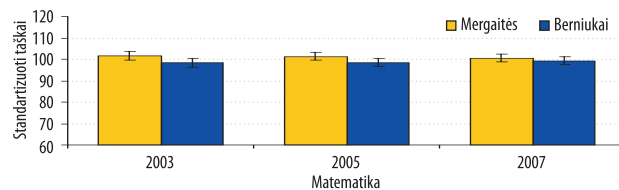
5 pav. IV klasės mergaičių ir berniukų lietuvių kalbos pasiekimų skirtumai (2003, 2005 ir 2007 m.)

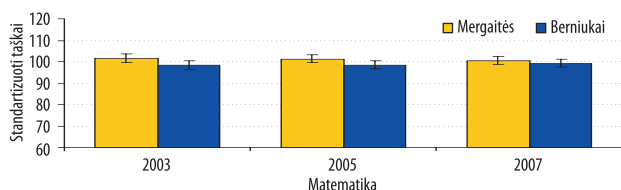
6 pav. IV klasės mergaičių ir berniukų matematikos pasiekimų skirtumai (2003, 2005 ir 2007 m.)

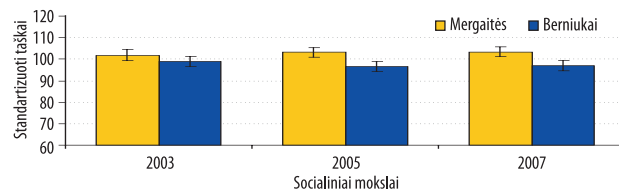
7 pav. VIII klasės mergaičių ir berniukų lietuvių kalbos pasiekimų skirtumai (2003, 2005 ir 2007 m.)

8 pav. VIII klasės mergaičių ir berniukų matematikos pasiekimų skirtumai (2003, 2005 ir 2007 m.)

9 pav. VIII klasės mergaičių ir berniukų gamtos mokslų pasiekimų skirtumai (2003, 2005 ir 2007 m.)

10 pav. VIII klasės mergaičių ir berniukų socialinių mokslų pasiekimų skirtumai (2003, 2005 ir 2007 m.)

Mokyklų rezultatų skirtumai

Jau išanalizavus 2003–2006 m. nacionalinių mokinių pasiekimų tyrimų duomenis buvo galima daryti prielaidas, kad ugdymo kokybė Lietuvos mokyklose nėra vienoda. Tačiau nacionaliniuose tyrimuose taikytas imties atrankos metodas – atsitiktinai atrinkti klasė, bet ne visą mokyklą, – lėmė tam tikras paklaidas, nes visą mokyklą tekdavo vertinti pagal vienos klasės rezultatus. 2007 metais, tiriant IV klasės mokinių pasiekimus, tyrimo imties principas buvo kitoks: tyrimui atsitiktinai buvo atrenkamos mokyklos, tad tyrime dalyvavo visi į imtį pakliuvusios mokyklos mokiniai. Taip buvo galima patikimiau įvertinti IV klasių mokinių pasiekimų skirtumus ir pradinio ugdymo kokybę tiek atskirose klasėse, tiek mokyklose. Toliau pateikiamos išvados apie įvairių mokyklų IV klasių rezultatų skirtumus.

2007 m. nacionalinio mokinių pasiekimų tyrimo rezultatai parodė, kad mokyklos Lietuvoje yra labai skirtingos. Ugdymo kokybė mokyklose skiriasi daugeliu aspektų – ir apibendrintais bei atskirų ugdymo sričių mokinių testų rezultatais, ir mokyklų sukuriama pridėtine verte, ir mokinių mokyklos klimato vertinimu bei kt.

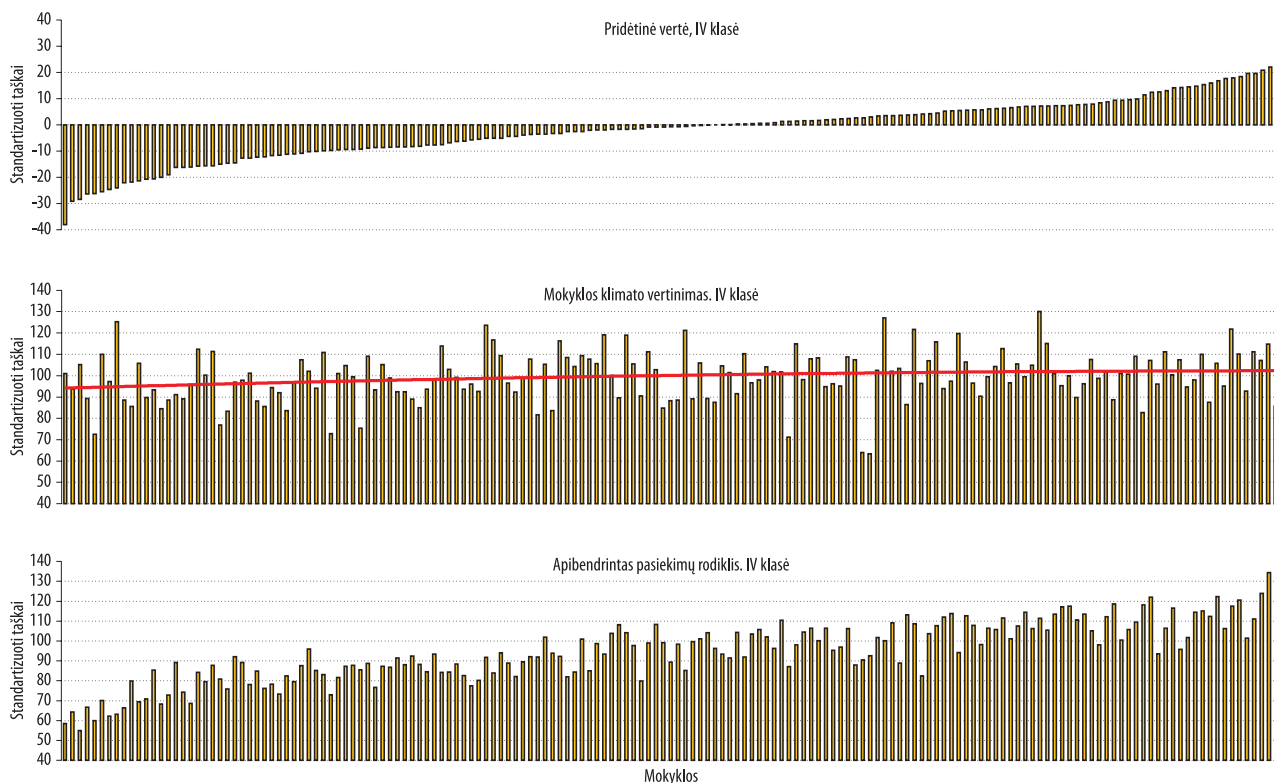
Mokyklos labai skiriasi pagal apibendrintus mokinių testų rezultatus bei pagal vidutinę sukuriamą pridėtinę vertę – dalyje mokyklų tiek mokinių testų rezultatų vidurkis, tiek sukuriama pridėtinė vertė yra gana dideli, tačiau yra ir mokyklų, kuriose tiek mokinių pasiekimai, tiek pridėtinė vertė yra ženkliai mažesni nei šalies vidurkis.

Lyginant įvairių mokyklų mokinių testų rezultatus (apibendrintas pasiekimų rodiklis), mokyklų sukuriamą pridėtinę vertę bei mokyklos klimatą, galima išvelgti tam tikrą tarpusavio ryšį – aukštesnę pridėtinę vertę sukuriančių mokyklų mokiniai vidutiniškai linkę kiek pozityviau vertinti mokyklos klimatą (savijautą mokykloje ir klasėje), jų testų rezultatai taip pat vidutiniškai yra aukštesni. Tačiau yra mokyklų, kurių mokinių pasiekimai ir sukuriama pridėtinė vertė yra gana dideli, bet mokyklos klimatas vertinamas gana prastai, ir atvirkščiai – yra mokyklų, kurių mokinių pasiekimai nėra aukšti, bet mokyklos klimatas vertinamas labai pozityviai.

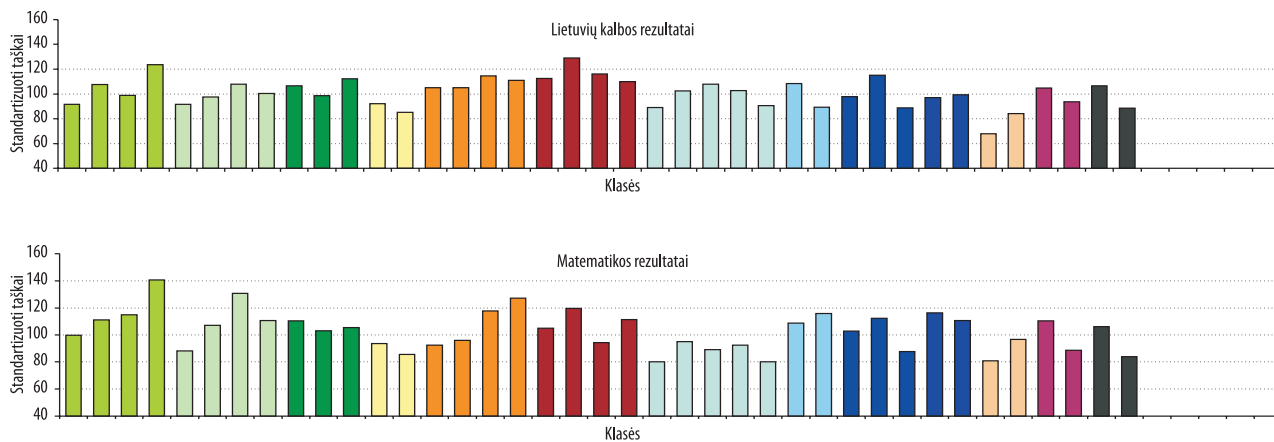
2007 m. nacionalinio tyrimo rezultatai parodė, kad tiek atskirų mokyklų, tiek mokyklų viduje mokinių pasiekimų skirtumai yra nemaži. Kai kuriose mokyklose mokinių pasiekimai yra labai įvairūs, tačiau yra ir mokyklų, kuriose jie gerokai vienodesni. Nemaži skirtumai (ir testų rezultatų, ir pridėtinės vertės) yra ir tarp paralelių tos pačios mokyklos IV klasių – tai rodo pradinių klasių mokytojų darbo kokybės skirtumus.

Skirtumai pastebėti ir analizuojant atskirų tirtų ugdymo sričių (lietuvių kalbos ir matematikos, kurių testus atliko visi tyrime dalyvavę mokiniai) rezultatus – dalyje mokyklų (bei atitinkamai klasių) vienos ugdymo srities pasiekimai buvo gerokai aukštesni nei šalies vidurkis, o kitos – daug žemesni nei vidutiniškai šalyje. Šiuos skirtumus gali lemti keletas dalykų – tai gali būti susiję su didesniu mokinių polinkiu bei gabumais vienam ar kitam mokomajam dalykui, taip pat tai gali būti susiję ir su nevienodu mokytojų pasirengimu mokyti vieno ar kito dalyko.

Dažniausiai ketverius metus pradinių klasių mokinius daugumos mokomųjų dalykų moko tas pats mokytojas, tad nuo jo darbo kokybės labai priklauso tolesnis mokinių mokymasis. Tyrimo rezultatai rodo, kad mokinio įgytas pradinis išsilavinimas Lietuvoje gerokai priklauso tiek nuo mokyklos, tiek nuo pradinių klasių mokytojo, todėl pradinių klasių mokytojų kompetencijos tobulinimas turėtų būti vienas svarbiausių prioritetų.

11 pav. Tyrime dalyvavusių mokyklų rezultatai (IV klasė): pridėtinė vertė, apibendrintas pasiekimų rodiklis, mokyklos klimatas (pagal mokinių vertinimus). Mokyklos išdėstytos pagal sukuriamą pridėtinę vertę – nuo mažiausią iki didžiausią pridėtinę vertę sukuriančių mokyklų

12 pav. Tyrime dalyvavusių mokyklų IV klasių lietuvių kalbos ir matematikos rezultatai (visos paralelios vienos mokyklos IV klasės žymimos viena spalva)

Mokinių požiūris į mokomuosius dalykus

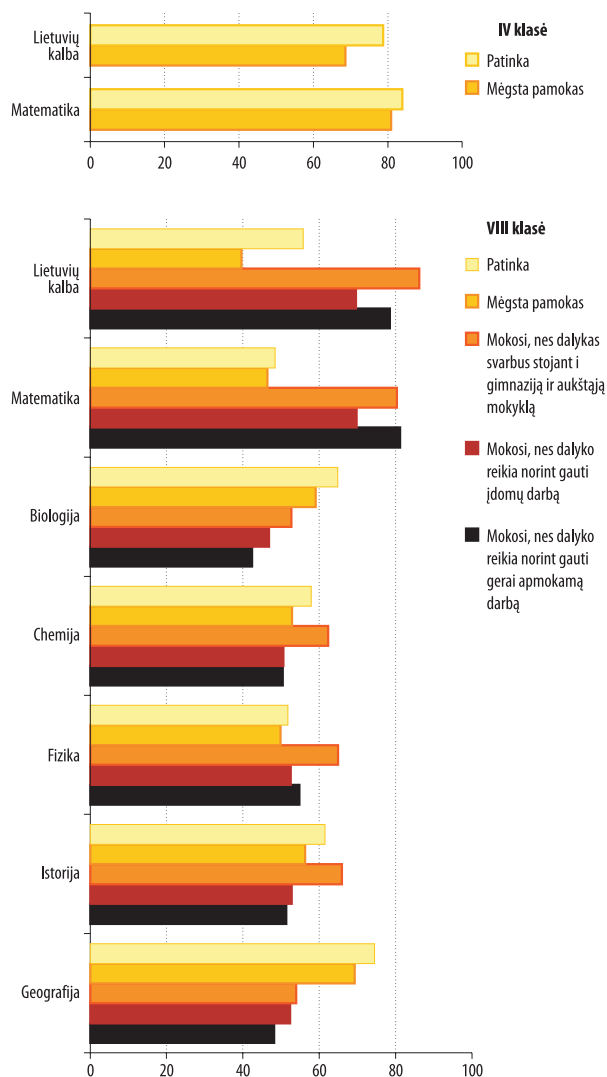
Nacionalinių mokinių pasiekimų tyrimų metu tiriama ir mokinių požiūris į mokymąsi, mokomuosius dalykus, analizuojami šio požiūrio skirtumai įvairiose mokinių grupėse bei pokyčiai, taip pat ryšys su mokinių pasiekimais.

Teiginiams, kad patinka vienas ar kitas mokomasis dalykas, pritarė nemaža dalis mokinių, tačiau požiūris į įvairius mokomuosius dalykus nėra vienodas. Ketvirtokų požiūris į mokomuosius dalykus (lietuvių kalbą ir matematiką) buvo pozityvesnis nei aštuntokų, be to, skirtumas tarp mokinių požiūrio į lietuvių kalbą ir matematiką IV klasėje taip pat buvo gerokai mažesnis nei VIII-oje. Lietuvių kalba ir matematika patinka daugumai ketvirtokų: teiginiui, kad jiems patinka lietuvių kalba, pritarė 78,7 proc., kad patinka matematika – 83,9 proc. mokinių. VIII klasėje šie skaičiai mažesni: kad patinka lietuvių kalba, nurodė 55,8 proc., kad patinka matematika – 48,1 proc. aštuntokų.

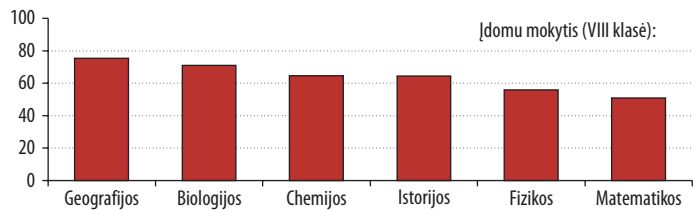
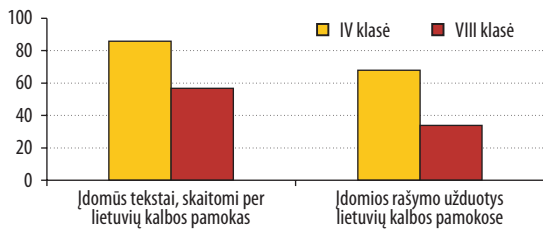
Požiūrį į mokomuosius dalykus lemia nemažai veiksnių: tiek mokinio asmeninis polinkis bei gabumai vienam ar kitam dalykui, tiek mokytojo sudominimas dalyku, įdomios pamokos, taip pat dalyko reikalingumo ateityje suvokimas (ar, mokinio manymu, dalykas bus reikalingas stojant į gimnaziją ar aukštąją mokyklą, siekiant gauti įdomų ir (arba) gerai mokamą darbą ir pan.). Analizuojant įvairius požiūrio į mokomuosius dalykus aspektus, VIII klasėje išsiskiria kelios dalykų grupės. Viena grupė apima dalykus, kurie esamu metu nėra mokinių labai mėgstami ar įdomūs, tačiau didesnė dalis mokinių teigia, jog jų mokosi todėl, kad jie bus svarbūs ateityje (stojant į gimnaziją ar renkantis darbą) – tai lietuvių kalba ir matematika. Kita grupė dalykų – kurie esamu metu mokiniams patinka daug labiau, yra įdomūs (lyginant su lietuvių kalba ir matematika), tačiau mažesnę dalį mokinių teigia, jog šių dalykų mokosi todėl, kad jų reikės ateityje (stojant į gimnaziją ar pan.) – čia labiausiai išsiskiria biologija ir geografija.

Aštuntokams įdomiausia buvo mokytis geografijos ir biologijos, o neįdomiausia jiems buvo rašymo veikla per lietuvių kalbos pamokas bei matematika.

Vertinant požiūrį į lietuvių kalbą buvo išskirtos dvi lietuvių kalbos sritys – skaitymas ir rašymas. Tik kiek daugiau nei pusei aštuntokų tekstai, skaitomi per lietuvių kalbos pamokas, yra įdomūs (62 proc. mergaičių ir 52 proc. berniukų), rašymo užduotys buvo įdomios dar mažesnei daliai aštuntokų – tik 34 proc. (iš jų 40 proc. mergaičių ir 28 proc. berniukų).

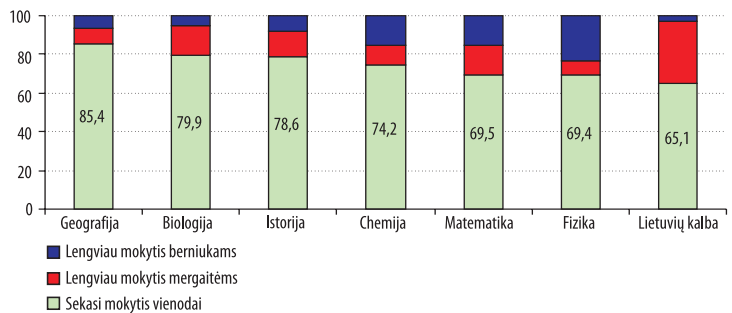
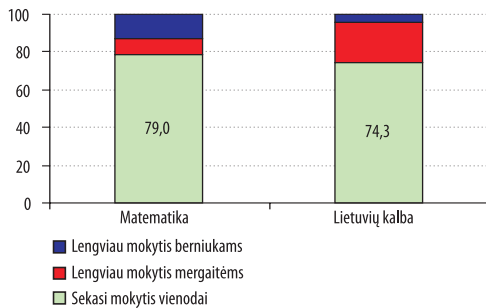

13 pav. Mokinių požiūris į mokomuosius dalykus (pritariančių teiginiams dalis procentais)

14 pav. Mokinių požiūris į mokomuosius dalykus: ar jiems įdomu mokyti (mokinių, pritariančių pateiktiems teiginiais, dalis procentais)

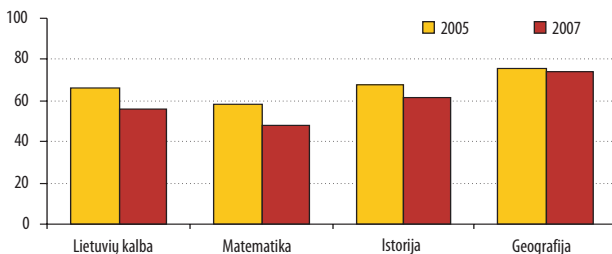
Analizuojant mergaičių ir berniukų požiūrį į mokomuosius dalykus, kaip ir analizuojant testų rezultatus, taip pat pastebėta skirtumų. Didžiausi buvo mergaičių ir berniukų požiūrio į lietuvių kalbą skirtumai – mergaičių požiūris į šią ugdymo sritį gerokai pozityvesnis nei berniukų, tuo tarpu matematika (kaip ir prieš dvejus metus, be to, ir IV, ir VIII klasėje), taip pat ir fizika VIII klasėje, labiau patiko berniukams. Nors, daugumos mokinių nuomone, įvairius mokomuosius dalykus tiek berniukams, tiek mergaitėms mokyti sekasi vienodai, tačiau 21,5 proc. ketvirtokų ir 32,1 proc. aštuntokų nurodė manantys, kad lietuvių kalbos lengviau mokyti mergaitėms, o 23 proc. nuomone, fizikos dalyko (VIII klasėje) lengviau mokyti berniukams. Neutraliausia šiuo aspektu buvo geografija (VIII klasėje).

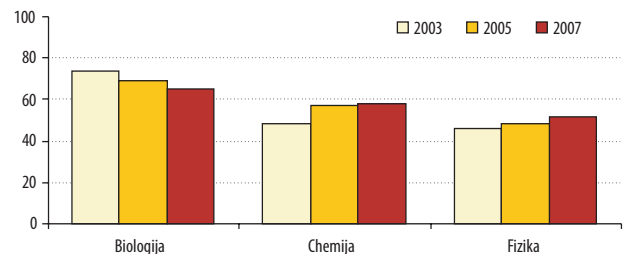
15 pav. IV klasės mokinių atsakymų į klausimą, kam lengviau mokyti atskirų mokomųjų dalykų – mergaitėms, berniukams ar visiems vienodai, – pasiskirstymas procentais

16 pav. VIII klasės mokinių atsakymų į klausimą, kam lengviau mokyti atskirų mokomųjų dalykų – mergaitėms, berniukams ar visiems vienodai, – pasiskirstymas procentais

Dviejų tyrimų (2005 ir 2007 m.) duomenys rodo, kad tiek IV, tiek VIII klasės mokinių teigiamas požiūris į lietuvių kalbą ir matematiką kiek sumažėjo, taip pat 2007 m. kiek mažiau nei 2005 m. mokinių teigė, kad jiems patinka biologija, istorija ir geografija. Trijų tyrimų (2003, 2005, 2007 m.) duomenys rodo tam tikras mokinių požiūrio į gamtos mokslus kaitos tendencijas: mažėja mokinių, teigiančių, kad jiems patinka biologijos dalykas, tačiau mokinių, kuriems patinka fizika ir (arba) chemija, daugėja.

17 pav. VIII klasės mokinių, teigiančių, kad jiems patinka..., dalis procentais

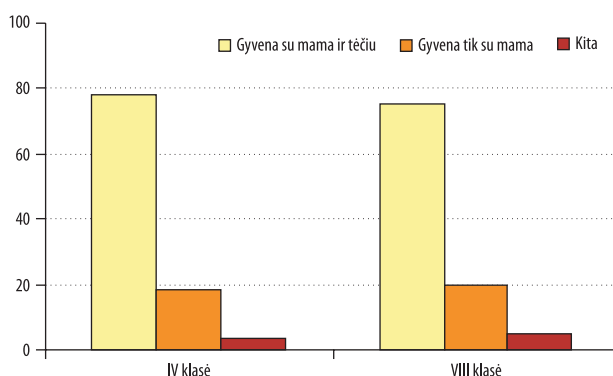
18 pav. VIII klasės mokinių, teigiančių, kad jiems patinka..., dalis procentais

Mokinių namų aplinka

Kaip jau minėta trumpame tyrimo aprašyme, nacionalinių tyrimų metu yra matuojami ir kintamieji, apibūdinantys mokinių socialinę kultūrinę, mokymosi (mokyklos bei klasės) aplinką, asmenines su mokymusi susijusias mokinių savybes bei vertybines nuostatas. Tuo siekiama ne tik įvertinti mokinių pasiekimus, bet ir paaiškinti vienokius ar kitokius pasiekimų skirtumus, išanalizuoti pasiekimams įtakos turinčius veiksnius.

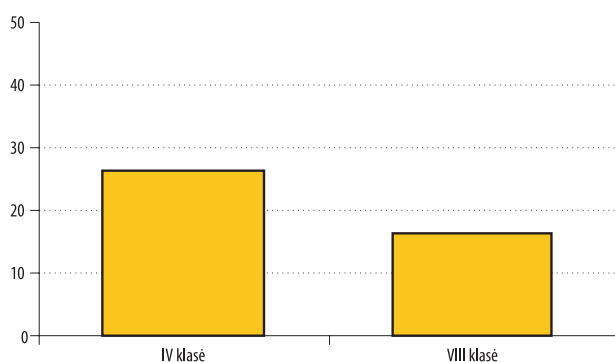
Skirtingas mokinių socialinis ekonominis statusas, t. y. ekonominė šeimos padėtis, tėvų pedagogika, tėvų bendravimas su vaikais kasdieniais bei su mokymusi susijusiais klausimais, tėvų nuostatos ir požiūriai, mokymuisi palankios aplinkos sudarymas namuose ir pan., turi nemažą įtaką šalies (kaip, beje, ir daugelio kitų šalių) mokinių pasiekimams. Kelerių metų tyrimų duomenys rodo, kad mokinių namų aplinka (socialinė ir ekonominė) pastaraisiais metais kinta, o tai neišvengiamai turi įtakos mokinių mokymuisi.

Šeima. Dauguma IV ir VIII klasės mokinių gyvena pilnose šeimose – t. y. mokiniai nurodė, kad gyvena kartu su mama ir tėčiu. Apie 18 proc. ketvirtokų bei 20 proc. aštuntokų nurodė gyvenantys tik su mama. Lyginant IV klasės mokinių atsakymus pagal vietovės urbanizacijos lygmenį skirtumai nėra dideli. Jie kiek ryškesni VIII klasėje – kad gyvena kartu su tėčiu ir mama, nurodė 72,5 proc. didmiesčių, 71,1 proc. rajonų centrų ir 79,9 proc. kaimo mokyklų tyrime dalyvavusių aštuntokų. Tokiai mokinių šeimų sudėčiai įtakos turi emigracija: kad mama ir (arba) tėtis dirba užsienyje, nurodė apie 9 proc. aštuntokų (3,6 proc. nurodė, kad mama, ir 8,9 proc. – kad tėtis dirba užsienyje).

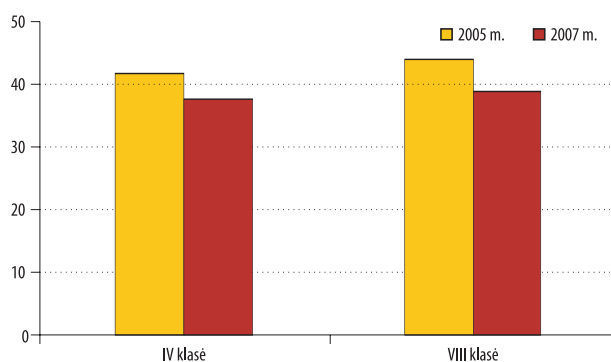

19 pav. Mokinių atsakymai į klausimą apie šeimos sudėtį (procentais)

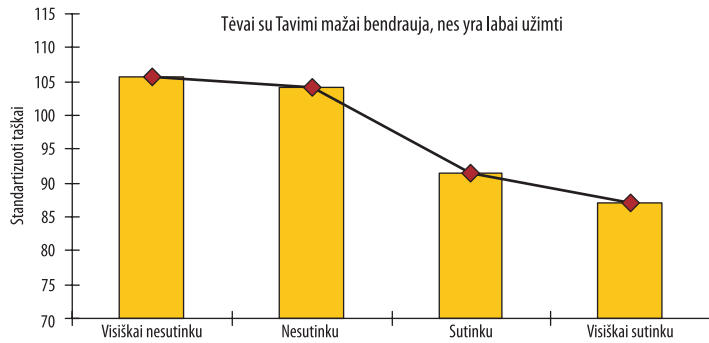
Bendravimas šeimoje, tėvų lūkesčiai. Spartėjant visuomenės gyvenimo tempui, kinta ir tėvų bendravimas su vaikais. Dauguma mokinių nurodė manantys, jog jų mamoms yra svarbu, kad jie, vaikai, gerai mokytųsi (gerai mokėtų lietuvių kalbą, matematiką, užsienio kalbą), daugumos tėvų lūkesčiai siejami su tolesniu jų vaikų mokymusi aukštojoje mokykloje (tam pritarė 94 proc. ketvirtokų ir 88 proc. aštuntokų). Tačiau kartu pastebima, kad tėvai vis mažiau bendrauja su vaikais, rečiau kartu leidžia laisvalaikį, mažiau domisi vaikų mokymusi. Kad tėvai mažai bendrauja, nes yra labai užsiėmę, nurodė 26 proc. ketvirtokų (22,6 proc. mergaičių ir 30,4 proc. berniukų; 21,9 proc. didmiesčiuose, 24,5 proc. rajonų centruose ir 33 proc. kaime) bei 16 proc. aštuntokų.

20 pav. Mokinių, pritariančių teiginiui, kad tėvai su jais mažai bendrauja, nes yra labai užsiėmę, dalis procentais

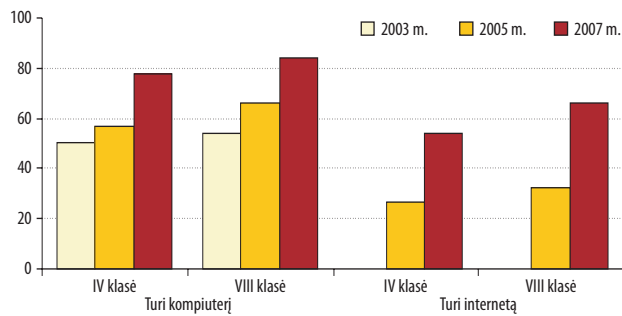

21 pav. Mokinių, pritariančių teiginiui, kad tėvai dažnai arba nuolat su jais aptaria knygas, televizijos laidas, filmus, dalis procentais

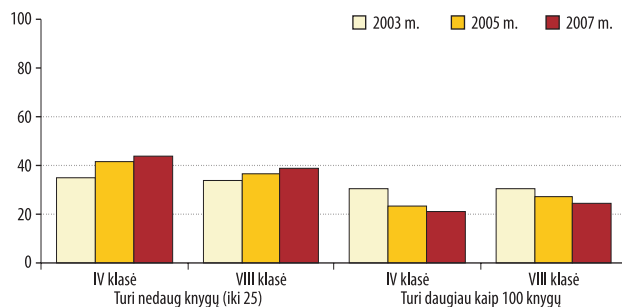

22 pav. IV klasės mokinių atsakymų apie bendravimą su tėvais ir jų skai-
tymo rezultatų ryšys

Materialiniai, mokymosi išteklių namuose. Kelerių metų tyrimų duomenys rodo, kad kinta mokinių mokymosi aplinka namuose. Lyginant su 2003 metų rezultatais trečdaliu padaugėjo mokinių, namuose turinčių kompiuterį, o namuose turinčių internetą per dvejus metus (2005–2007) padaugėjo du kartus. Tuo tarpu knygų mokinių namuose mažėja (tai ypač ryšku IV klasėje) – 2007 metais daugiau mokinių nei 2003 ar 2005 m. nurodė, kad jų namuose yra mažai knygų (neturi arba turi labai mažai – iki 25 knygų) ir atitinkamai mažiau mokinių nurodė namuose turintys daugiau knygų. Tai turi įtakos ir mokinių veiklai po pamokų, laisvalaikio leidimo būdams. Ilgėja laikas, praleidžiamas prie kompiuterio: IV klasės mokinių, įprastą darbo dieną prie kompiuterio praleidžiančių daugiau nei 2 val., 2005 m. buvo 22,6, o 2007 m. – 26,2 proc.

23 pav. Mokinių, nurodžiusių, kad namuose turi kompiuterį, internetą, dalis procentais

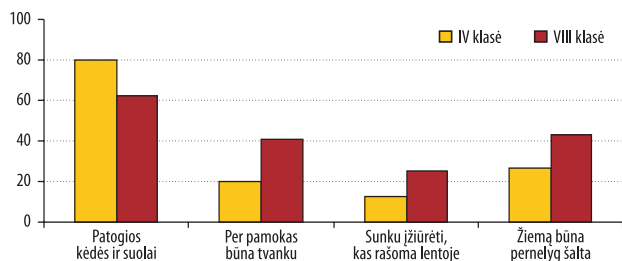

24 pav. VIII klasės mokinių atsakymai apie namuose turimų knygų skaičių (procentais)

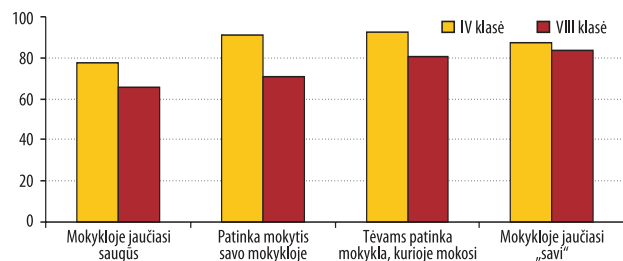
Mokinių savijauta mokykloje. Tyčiojimas

Nacionalinių mokinių pasiekimų tyrimų metu tiriami tokie mokyklos klimato aspektai: fizinė mokyklos aplinka (šiluma, patalpų vėdinimas, baldų patogumas ir pan.), mokinių savijauta mokykloje (ar patinka mokytis, būti savo mokykloje, ar, mokinių nuomone, jų tėvams patinka mokykla, kurioje jie mokosi, kaip jie jaučiasi mokykloje), mokinių savijauta klasėje (santykiai su klasės draugais). Pastaraisiais metais vis dažniau prabylant apie mokinių elgesio mokyklose problemas, tokias kaip tyčiojimas, agresija, smurtas, 2007 metų tyrime mokinio klausimyno dalis, skirta mokyklos klimatui vertinti, buvo papildyta klausimais apie mokinių saugumą įvairiose mokyklos vietose ir mokinių tarpusavio santykius mokykloje, susijusius su tyčiojimusi iš mokinių.

Dauguma IV ir VIII klasės tyrime dalyvavusių mokinių savijautą mokykloje vertina gana pozityviai. Tačiau fizine mokyklos aplinka apie 20 proc. ketvirtokų ir 40 proc. aštuntokų nėra patenkinti – jų nuomone, mokykloje baldai (kėdės ir suolai) nėra patogūs, per pamokas dažnai būna tvanku, o žiemą dažnai būna pernelyg šalta. IV klasėje nepatogiais baldais kiek labiau skundžiasi kaimo mokyklų (22 proc.), o šalčiu žiemą – didmiesčių mokyklų (30,7 proc.) mokiniai. VIII klasėje tai, kad mokyklose yra patogūs baldai, dažniau nurodė pagrindinių mokyklų mokiniai (70,5 proc.; vidurinėse ir gimnazijose tam pritarė maždaug po 56 proc. mokinių), kad per pamokas būna tvanku, dažniau pažymėjo gimnazijų ir didmiesčių mokyklų mokiniai. Beveik trečdalis aštuntokų nurodė, kad mokyklose nėra pakankamai mokymuisi reikalingos įrangos.

25 pav. Mokyklos fizinės aplinkos vertinimas (teiginiams pritariančių mokinių dalis procentais)

26 pav. Mokyklos klimato vertinimas (pritariančių mokinių dalis procentais)

Į daugelį klausimų apie fizinę mokyklos aplinką bei emocinę savijautą ketvirtokų atsakymai buvo pozityvesni nei aštuntokų.

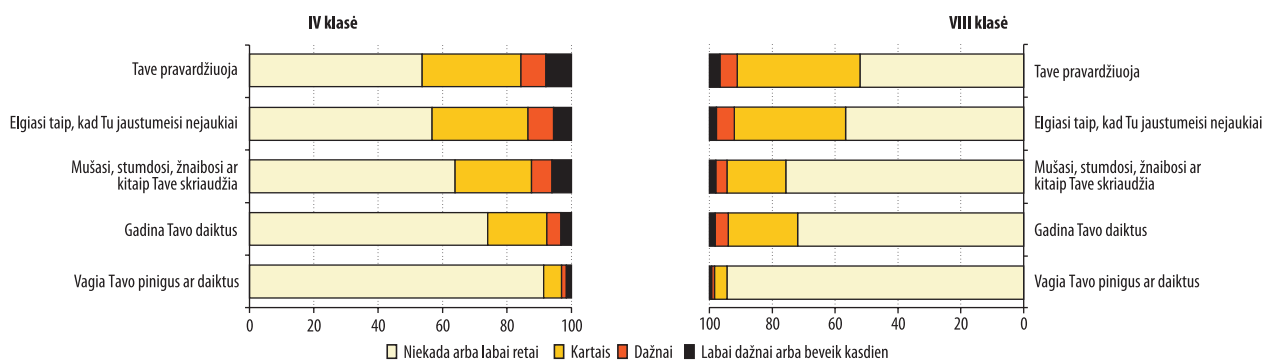
Kad mokykloje jaučiasi saugūs, nurodė 75 proc. ketvirtokų ir 66 proc. aštuntokų. Šie mokinių atsakymai rodo, kad beveik ketvirtadalis ketvirtokų ir daugiau nei trečdalis aštuntokų mokykloje nesijaučia labai saugūs. Iš ketvirtokų saugiausiai jautėsi mokiniai, mokėsi pradinėse mokyklose ir darželiuose-mokyklose, iš aštuntokų – mokėsi gimnazijose. Tarp mergaičių ir berniukų atsakymų į šį klausimą esminio skirtumo nebuvo. Mokinių atsakymai apie saugumą įvairiose mokyklos vietose rodo, kad saugiausia vieta (iš išvardytų) VIII klasės mokiniai laikė klasės patalpą, o nesaugiausiomis – koridorius, sporto salę, mokyklos tualetus.

Tyčiojimas. Bendras mokinių saugumo mokykloje jausmas yra susijęs ir su tam tikromis konfliktinėmis situacijomis – patyčiomis, agresyviais mokinių veiksmais ir pan. Kaip jau minėta, 2007 metais buvo siekiama detaliau paanalizuoti mokinių tarpusavio santykius, susijusius su patyčiomis mokykloje.

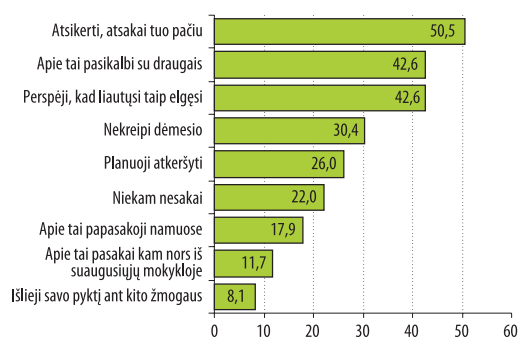
Kaip parodė tyrimo rezultatai, tyčiojimosi atvejai mokyklose, mokinių teigimu, nėra labai dažni. Dažnesni yra tradiciniai konfliktinio elgesio elementai, tokie kaip prasivardžiavimas, „elgesys siekiant, kad kitas jaustųsi nejaukiai“, o vagysčių, svetimų daiktų niokojimo atvejai, remiantis mokinių atsakymais, yra gana reti. Mokinių, kurie nurodė, kad kartais patiria įvairaus pobūdžio patyčias, IV klasėje buvo nuo 5,6 (vagystės) iki 30,7 proc. (prasivardžiavimas), VIII klasėje – atitinkamai 6,8 ir 39 proc. Kad dažnai patiria patyčias, nurodė 3 ir 16 proc. ketvirtokų bei 1,6 ir 9 proc. aštuntokų. Tiek IV, tiek VIII klasės mokinių, nurodžiusių, kad patiria patyčias, kiek daugiau buvo pagrindinėse ir kaimo vietovių mokyklose. Ir vienu, ir kitų tirtų klasių berniukai kiek dažniau nei mergaitės nurodė susiduriantys su patyčiomis.

Esant konfliktinėms situacijoms kaip dažniausią atsaką į patiriamas patyčias 50 proc. apklaustų aštuntokų nurodė „atsaką tuo pačiu“. Taip pat apie 40 proc. nurodė, kad tokiais atvejais dažnai pasikalba su draugais ar perspėja konfliktą keliantį mokinį, kad liautųsi. Apie trečdalis nurodė, kad tokias situacijas nekreipia dėmesio, ketvirtadalis – kad dažniausiai apie tai niekam nesako. Kur kas mažiau mokinių nurodė, kad apie tokius atvejus dažnai papasakoja namuose (18 proc.) ar suaugusiesiems mokykloje (12 proc.). Kai tyčiojamasi iš kitų, daž-

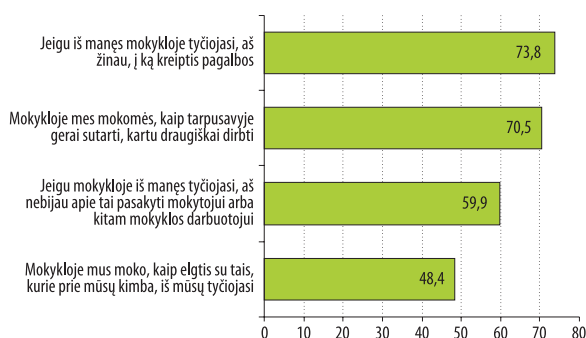
niausiai nekreipią dėmesio nurodė apie 20 proc. mokinių, kad apie tokius atvejus dažnai papasakoja namuose ar suaugusiesiems mokykloje, nurodė vėlgi gana nedidelė dalis – atitinkamai 13 ir 12 proc. apklaustųjų. Dažniausios mokinių reakcijos, kai tyčiojama iš kitų, yra: mokinio, iš kurio tyčiojama, užtarimas (27 proc.), konfliktą keliančio mokinio perspėjimas ar jo vengimas, bandymas jį sulaikyti.

27 pav. Mokinių atsakymai apie tyčiojimąsi mokykloje (procentais)

28 pav. Mokinių atsakas patiriant patyčias (pritariančių teiginiams dalis procentais)

29 pav. Mokinių atsakymai apie reakciją į patyčias (pritariančių teiginiams dalis procentais)

Mergaičių ir berniukų atsakymai rodo, kad jų reakcija į patyčias yra kiek skirtinga. Į patiriamas patyčias berniukai dažniau nei mergaitės „atsikerta tuo pačiu“, taip pat jie kur kas dažniau nei mergaitės ketina keršyti, išsilieja ant kito žmogaus, dvigubai dažniau nei mergaitės (28,7 proc. ir 14,2 proc.) linkę apie tokias situacijas niekam nepasakoti. Tuo tarpu mergaitės dažniau nei berniukai nurodė, kad nekreipia į tai dėmesio, dažnai apie tokias situacijas papasakoja namuose (26,5 proc. mergaičių ir tik 8,8 proc. berniukų), jos taip pat dažniau kalbasi su draugais.

Mergaitės dažniau nei berniukai nurodė, kad dažnai užtaria mokinį, prie kurio „kabinėjama“, perspėja mokinį, keliantį konfliktą, mėgina jį sulaikyti ar jo vengia, apie matytus tyčiojimus iš kitų atvejus papasakoja namuose ar kam nors iš suaugusiųjų mokykloje. Didmiesčių bei pagrindinėse mokyklose besimokantys VIII klasės mokiniai dažniau nei rajonų centrų ar kaimo mokyklų (bei vidurinių mokyklų ir gimnazijų) aštuntokai nurodė, kad apie tyčiojimus atvejus dažniausiai niekam nesako bei rečiau apie tai kalbasi mokykloje ar namuose.

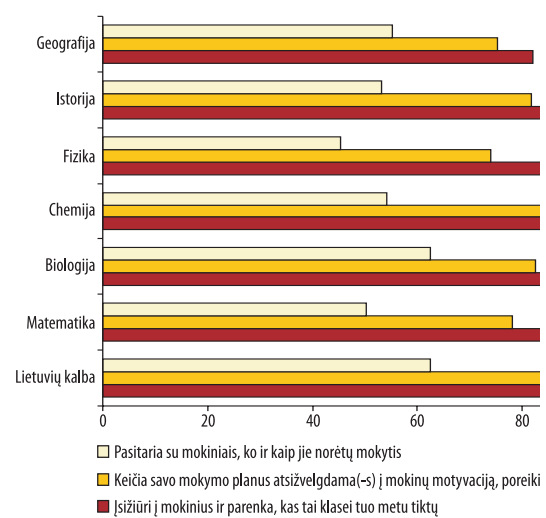
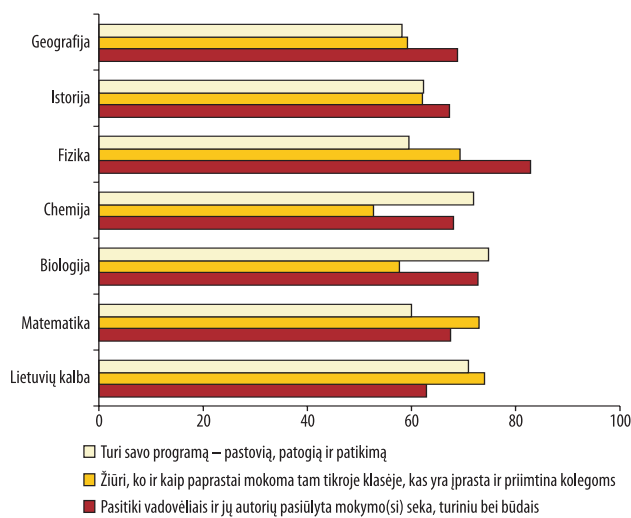
Dauguma apklaustų mokinių teigė žinantys, į ką kreiptis pagalbos, jeigu mokykloje yra tyčiojama, tačiau kiek mažesnė dalis nurodė, kad nebijo apie tokius atvejus pasakyti mokytojui ar kitam mokyklos darbuotojui ar kad mokykloje jie yra mokomi, kaip elgtis patiriant patyčias.

Tyrimo metu apie tyčiojimosi atvejus mokykloje buvo apklausiami ir mokytojai. Apklaustų mokytojų (mokančių VIII klasės mokinius) atsakymai rodo, kad tyčiojimosi problema mokyklose egzistuoja, o šio reiškinio prevencijos priemonės dar labai reikėtų skatinti ir tobulinti. Nors dauguma mokytojų (apie 80 proc.) nurodė, kad jų mokyklose tyčiojimosi atvejais yra numatyti ir taikomi aiškūs veiksmai, kad mokiniai nebijo apie tokius atvejus pranešti mokyklos darbuotojams ar kad pamokose ar popamokinėje veikloje yra numatytos galimybės diskutuoti apie šį reiškinį, vis dėlto nemaža dalis (apie 40 proc.) mokytojų pripažino, kad, jų manymu, mokiniai mokykloje nesijaučia apsaugoti nuo psichologinių ir fizinių patyčių, taip pat tik pusė mokytojų (apie 55 proc.) teigė, kad mokykloje visi darbuotojai pagal elgesio požymius geba atpažinti mokinį, patiriantį patyčias. Patyčių prevencijai labai svarbus mokyklos ir tėvų bendradarbiavimas, tačiau mokytojų atsakymai rodo, kad tėvų indėlio pasigendama – tai, kad tėvai aktyviai dalyvauja nagrinėjant tyčiojimosi atvejus, nurodė apie 60 proc. mokytojų.

Diena mokykloje (VIII klasė)

Mokytojo pasiruošimas pamokai – mokyimo(si) turinio parinkimas

Beveik visi tirtų dalykinių sričių mokytojai nurodė, kad pasirinkdami mokyimo(si) turinį laikosi bendrosiose ir egzaminų programose pateiktų reikalavimų bei stengiasi sužinoti, kokios naujovės šiuo metu siūlomos turinio specialistų, ir jas diegia. Mokytojai taip pat remiasi įprasta, tradicine savo dalyko mokymo praktika (nuo 52,6 proc. (chemijos mokytojai) iki 74 proc. (lietuvių kalbos mokytojai)) bei vadovaujasi vadovėliais, juose pateikta medžiaga (nuo 62,9 proc. (lietuvių kalbos mokytojai) iki 83 proc. (fizikos mokytojai)). Daugelis mokytojų turi savo programą bei remiasi savo patirtimi – moko to ir taip, kas ir kaip jiems geriausiai pavyksta. Rečiau mokytojai eksperimentuoja, žiūri, kas išeis dirbant lig tol nebandytais būdais ar su nauja medžiaga bei turiniu, ir moko to, kas tuo metu įdomu, kas žadina jų pačių entuziazmą (nuo 37,9 proc. (matematikos mokytojai) iki 54 proc. (lietuvių kalbos mokytojai)). Dauguma mokytojų parenka mokyimo(si) turinį bei koreguoja savo mokymo planus pagal mokomosios klasės poreikius.

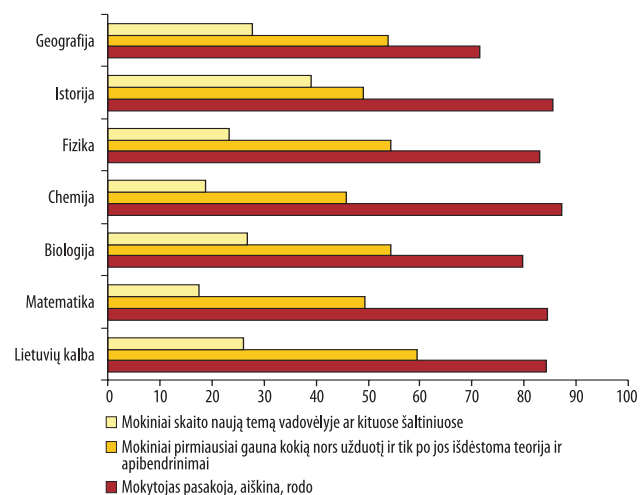

30 pav. Įvairių dalykų mokytojų atsakymų, kaip jie pasirenka mokyimo(si) turinį, pasiskirstymas procentais

Naujos medžiagos pateikimas

Dauguma mokytojų prieš pradėdami mokiniams aiškinti naują temą pristato pamokos tikslus ir uždavinius. Dažnai mokytojai pamokos pradžioje skiria laiko sužadinti mokinių susidomėjimą nauja tema, išsiaiškinti mokinių patirtį, susijusią su pamokos tema, ir ją aptarti, pateikia užduočių, susiejančių turimą mokinių patirtį ir naują temą. Rečiau pamokos pradžioje mokytojai pateikia naujas sąvokas ar išsiaiškina mokinių turimas žinias ir jų sutvarkymo struktūras (žinomas sąvokas, dėsnius ar modelius) – tokia veikla labiau būdinga fizikos ir matematikos dalykų pamokoms.

Supažindindami mokinius su nauja tema mokytojai dažniausiai patys pasakoja, aiškina ar rodo. Maždaug pusė mokytojų pirmiausia mokiniams skiria užduotį ir tik po jos išdėsto teoriją bei apibendrina. Per istorijos pamokas mokiniai dažnai skaito naują temą vadovėliuose ar kituose šaltiniuose. Mokydami naujos temos mokytojai dažniau pateikia jau sutvarkytą informaciją: įvairias lenteles, schemas, semantinius žemėlapius, rečiau patys mokiniai sudaro planus, schemas, lenteles, rašo konspektus – kad tokia veikla būdinga jų pamokoms, nurodė nuo 32 proc. (matematika) iki 55 proc. (geografija) mokytojų.

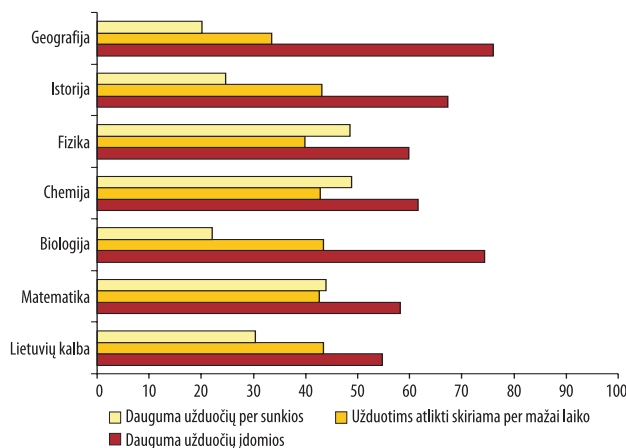

31 pav. Įvairių dalykų mokytojų atsakymų, kaip jie pateikia naują informaciją, pasiskirstymas procentais

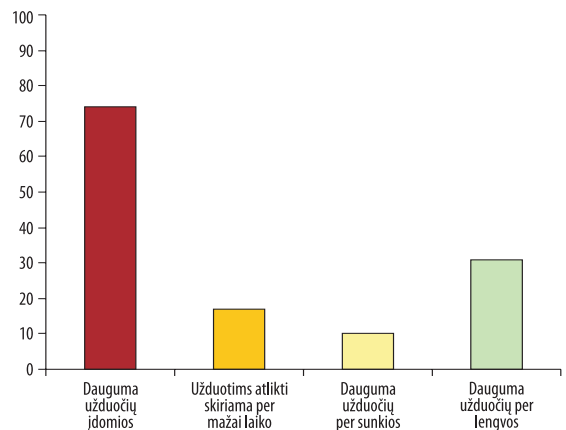
Mokinių veikla pamokų metu

Dažniausiai mokytojai naują pamoką pradeda ankstesnės pamokos kartojimu. Didelė dalis lietuvių kalbos (64 proc.) ir matematikos mokytojų (70,2 proc.) pamokos pradžioje patikrina mokinių namų darbus.

Kaip jau minėta, labiausiai VIII klasės mokiniams patiko geografijos ir biologijos dalykai. Lyginant mokinių nuomonę apie įvairių dalykų užduotis galima pastebėti, kad būtent šių dalykų užduotys yra įdomiausios, nėra sunkios bei joms atlikti rečiausiai pritrūksta laiko. Vaikinams neįdomiausios lietuvių kalbos užduotys, o įdomiausios – biologijos (75 proc.), merginoms įdomiausios geografijos užduotys (77 proc.), neįdomiausios – fizikos. VIII klasės mokiniams labiausiai per sunkios buvo tikslųjų mokslų (chemijos, fizikos, matematikos) užduotys (44–50 proc.). Tuo tarpu tik 10 proc. IV klasės mokinių nurodė, kad dažnai ar visada dauguma matematikos užduočių būna per sunkios, bet didesnei daliai (31 proc.) mokinių matematikos užduotys atrodo per lengvos. Pamokų metu darbo tempas mokiniams dažnai būna per greitas: 34–44 proc. VIII klasės mokinių pritrūksta laiko užduotims atlikti. Pradinėje mokykloje laiko matematikos užduotims atlikti dažnai ar nuolat neužtenka 17 proc. mokinių.

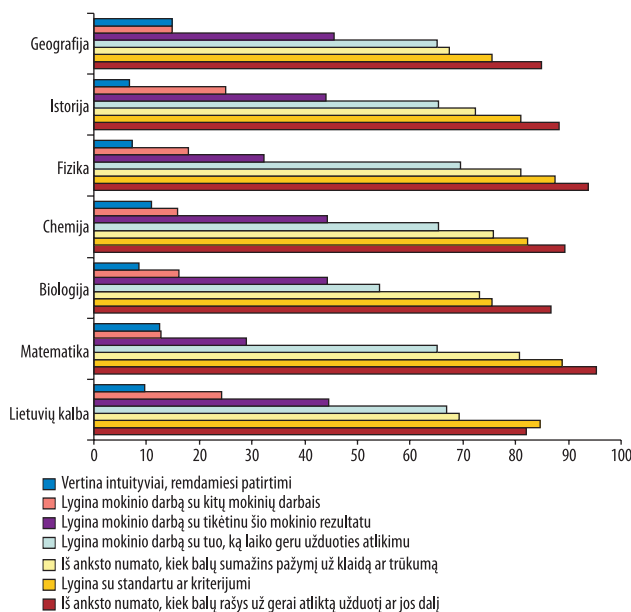
32 pav. VIII klasės mokinių, teigiančių, kad per įvairių dalykų pamokas, dalis procentais

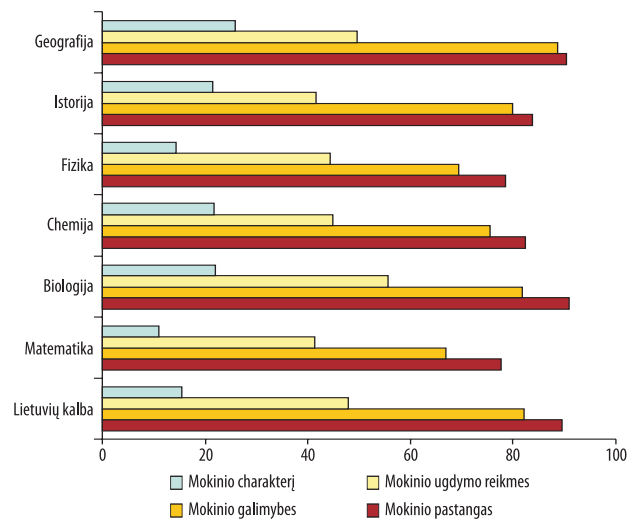
33 pav. IV klasės mokinių, teigiančių, kad per matematiškas pamokas dažnai arba visada, dalis procentais

Vertinimas

Įvairiais tyrimais patvirtinta, kad vertinimas yra viena iš svarbių sudedamųjų ugdymo dalių. Aukštiesiems mokinių pasiekimams aktualus vertinimo objektyvumas – aiškus susitarimas tarp mokytojo ir mokinių, ko-kiais kriterijais remiantis bus rašomas pažymys.

34 pav. Mokytojų, rašančių pažymį mokiniui pagal, dalis procentais

35 pav. Mokytojų, rašančių mokiniui pažymį atsižvelgiančių į, dalis procentais

Kiekvieną mokomąją dalyką galima apibūdinti įvairiais su vertinimu susijusiais aspektais. Toliau lentelėje parodyta: mokinių nuomonė, kam, berniukams ar mergaitėms, lengviau mokytis, mokinių praėjusio trimesčio (pusmečio) pažymių sąryšis su jų pasiekimais atliekant testus ir mokinių nuomonė, ar jiems teisingai rašomi pažymiai.

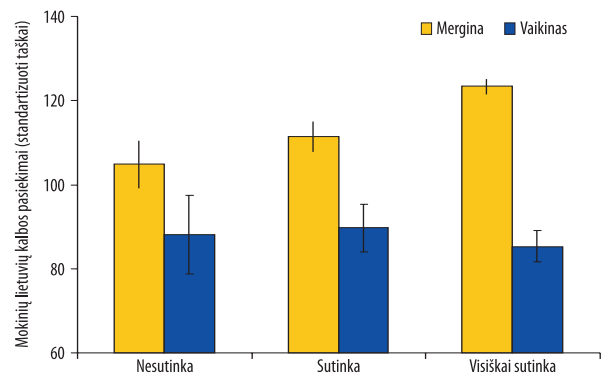
Mokinių atsakymų dalis procentais		Praėjusio trimesčio (pusmečio) pažymių sąryšis su atlikto testo rezultatais	Mokinių, nesutinkančių su teiginiu, kad jiems pažymiai rašomi teisingai, dalis procentais		
■ Lengviau mokytis merginoms ■ Lengviau mokytis vaikinams ■ Mokyti sekasi vienodai			■ Visiškai nesutinka ■ Nesutinka ■ Sutinka ■ Visiškai sutinka		
				Merginos	Vaikinai
Lietuvių kalba					
Matematika					
Biologija					
Chemija					
Fizika					
Istorija					
Geografija					

Beveik visi mokytojai pripažįsta, kad vertinimas turi būti teisingas, dauguma (75 proc. (lietuvių kalbos)–89 proc. (matematikos)) teigia, kad toks vertinimas – nešališkas, pagrįstas vienodais kriterijais ir principais – įmanomas. Taip pat dauguma mokytojų nurodė, kad visiems mokiniams taiko vienodus pažymių rašymo kriterijus ir principus.

Nuspręsdami, kokį pažymi mokiniui rašys, mokytojai labiausiai atsižvelgia į mokinio pastangas, įdėtą darbą bei galimybes. Apie pusė mokytojų taip pat atsižvelgia į mokinio ugdymo reikmes: gal tuo metu jį reikia padrąsinti, paskatinti ar pagąsdinti. Nuo 11 proc. (matematikos) iki 25 proc. (geografijos) mokytojų, rašant mokiniui pažymi, taip pat svarbu mokinio charakterio ypatumai: darbštumas ar tingumas, drovumas ar akiplėšiškumas.

Apie ketvirtadalis VIII klasės mokinių nemano, kad jiems pažymiai rašomi teisingai. Vaikinai jaučiasi labiau neteisingai vertinami nei merginos. Vaikinų nuomone, per lietuvių kalbos, matematikos ir biologijos pamokas jiems pažymiai dažniau rašomi neteisingai nei per kitų dalykų pamokas, o merginų nuomone – per gamtos mokslų ir matematikos pamokas. Lyginant vaikinų ir merginų nacionalinio mokinių pasiekimų tyrimo testų rezultatus ir paskutinio trimestro ar pusmečio pažymius galima pastebėti, kad vaikinai ir merginos vertinami nevienodai. Mokantis daugumos dalykų vaikinai įvertinami žemesniu pažymiu nei tų pačių gebėjimų merginos, išskyrus lietuvių kalbą – čia aukštesnius įvertinimus gauna vaikinai.

Merginos, atliekant testus gavusios žemesnius rezultatus, dažniau nesutiko, kad joms pažymiai rašomi teisingai, nei tos, kurių pasiekimai buvo aukšti. Vaikinų nuomonė, kad jiems pažymiai rašomi neteisingai, nesusijusi su jų pasiekimais.

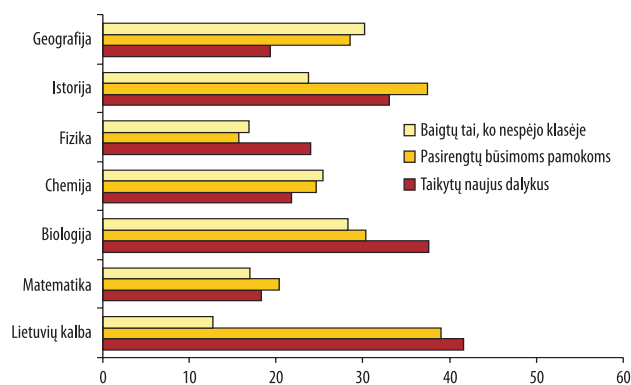

36 pav. VIII klasės mokinių nuomonės, kad jiems pažymiai per lietuvių kalbos pamokas rašomi teisingai, sąryšis su jų lietuvių kalbos pasiekimais

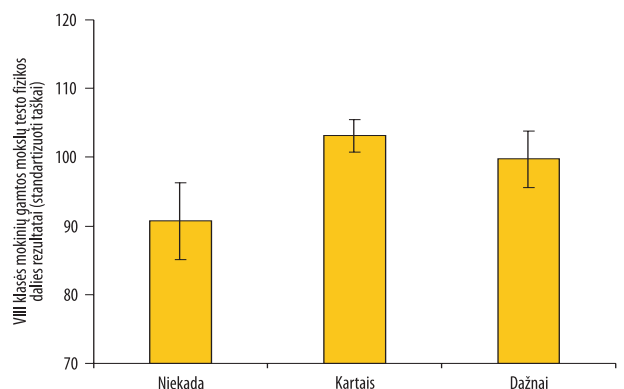
Namų darbai

Namų darbai, jų pobūdis svarbūs geriems mokinių pasiekimams aukštesnėse klasėse.

Dažniausiai mokytojai (85–95 proc.) skiria namų darbams užduotis, kad įtvirtintų tas žinias ir įgūdžius, kurių mokiniai mokėsi klasėje. Rečiau mokytojai siūlo mokiniams atlikti problemines, kūrybines, projektines užduotis taikant naujai išmokus dalykus, rasti informacijos, ką nors perskaityti, rengiantis būsimai pamokai, ar pabaigti klasėje pradėtus darbus.

37 pav. Mokytojų, kurie dažnai ar labai dažnai namų darbus skiria, kad mokiniai ..., dalis procentais

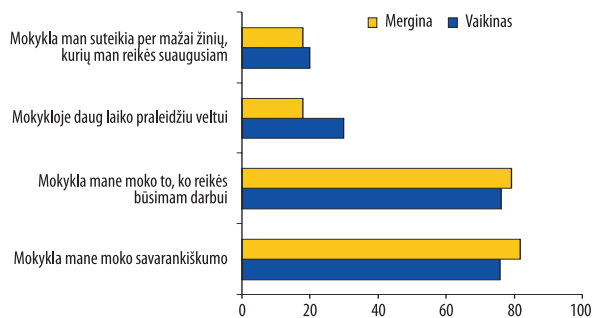
38 pav. VIII klasės mokinių gamtos mokslų testo fizikos dalies rezultatų sąryšis su tuo, kaip dažnai jų fizikos mokytojas užduoda namų darbams užduotis, skirtas naujiems dalykams taikyti

Ketvirtadaliui VIII klasės mokinių namų darbai niekada neatrodo įdomūs. Mokiniais labiausiai neįdomūs lietuvių kalbos, matematikos ir istorijos namų darbai. Tačiau tik 6–9 proc. mokinių teigia, kad namų darbai niekada nepadeda mokytis. Namų darbų prasmės suvokimas – vienas iš palankių aukštesniems mokinių pasiekimams veiksmų.

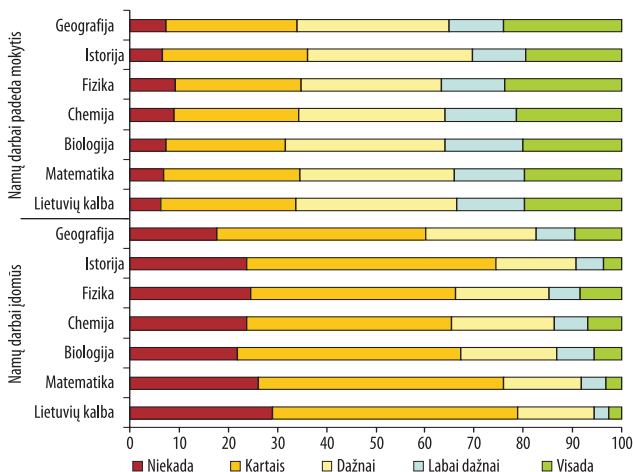
Dauguma VIII klasės mokinių vidutiniškai namų darbus atlieka per 0,5–2 valandas, tačiau teigia, kad visas mokytojų paskirtas užduotis jiems atlikti reikėtų 1–3 valandų. Apie 5 proc. mokinių namų darbų visai nedaro. Visada savarankiškai namų darbus ruošia 37 proc. (fizikos)–49 proc. (geografijos) mokinių. 2 proc. mokinių namų darbus gali atlikti tik padedant kitiems žmonėms. Korepetitoriai padeda 13 proc. VIII klasės mokinių. Dažniausiai iškylanti problema ruošiant namų darbus – neaišku, kaip atlikti namų darbų užduotį. Labiausiai mokiniams neaiškios chemijos ir fizikos namų darbų užduotys.

Ko ir kaip mokoma mokykloje (mokinių požiūris)

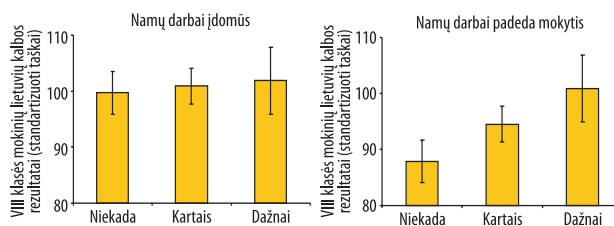
Dauguma VIII klasės mokinių pripažįsta, kad mokykla juos parengia gyvenimui: suteikia pakankamai žinių, reikalingų suaugusiam žmogui, moko savarankiškumo bei to, ko reikės jų būsimam darbui. Merginos optimistiškiau nei vaikinai vertina mokyklos darbą, pavyzdžiui: kad mokykla jas moko savarankiškumo, teigia 82 proc. merginų, o vaikinių – 76 proc. Tačiau trečdalis (30 proc.) vaikinių teigia, kad daug laiko mokykloje leidžia veltui (merginų – 20 proc.). Nors apie pusę mokinių teigia, kad jiems lengva išmokti tiek, kiek iš jų reikalaujama, tačiau didžiausią dalį naujos medžiagos jiems tenka mokytis mintinai ir tai jiems nuobodu. Taip pat pusė mokinių nurodė, kad jų mokymosi krūvis yra per didelis. Daugiau merginų nei vaikinių teigia, kad naują medžiagą mokosi mintinai ir kad jų mokymosi krūvis yra per didelis, tačiau daugiau vaikinių nei merginų teigia, kad jiems mokytis nuobodu ir lengva išmokti tiek, kiek iš jų reikalaujama.

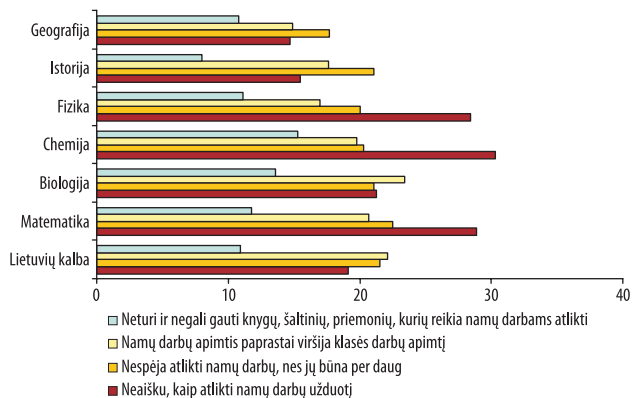
42 pav. VIII klasės mokinių, sutinkančių su šiais teiginiais apie jų mokymąsi, dalis procentais

39 pav. VIII klasės mokinių atsakymų apie namų darbus pasiskirstymas procentais

40 pav. VIII klasės mokinių lietuvių kalbos testo rezultatų sąryšis su jų nuomone apie lietuvių kalbos namų darbus

41 pav. VIII klasės mokinių, teigiančių, kad dažnai, labai dažnai ar visada turėjo šių problemų atlikdami namų darbus, dalis procentais

didelis, tačiau daugiau vaikinių nei merginų teigia, kad

